
'WAAR HET HUIS GEEN ZORG KRIJGT VINDT DE ONTMOETING NIET PLAATS'

Doortje Kal

Inleiding

In mijn proefschrift *Kwartiermaken, werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond* staat het begrip gastvrijheid centraal. Kwartiermaken is in essentie *werken aan gastvrijheid*. (De Duitse uitgever *Paranus Verlag* heeft mijn boek zelfs *Gastfreundschaft* genoemd.) Kwartiermaken is in het leven geroepen om überhaupt, maar zeker in een tijd van vermaatschappelijking, de *samenleving* gastvrijer te maken voor mensen met een psychiatrische achtergrond (of anderen die met uitsluiting kampen). Maar vaak wordt mij toegefluisterd dat ook binnen de ggz nog kwartier moet worden gemaakt. Met de gastvrijheid 'binnen de ggz' en 'van de ggz naar buiten' is het ook lang niet altijd goed gesteld. Dat treft de cliënten/patiënten, maar ook omstanders: familieleden, naasten, en al die professionals, buren en burgers die door de vermaatschappelijking meer met mensen met een psychiatrische achtergrond te maken krijgen.

Vanuit de insteek van kwartiermaken wil ik achtereenvolgens stil staan bij het begrip gastvrijheid en vooral hoe de Franse filosoof Jacques Derrida dat in zijn essay *Over gastvrijheid* uitwerkt. Vervolgens wil ik het begrip normatieve professionaliteit (als vertaling van 'opschorting') bespreken waarna aan de hand van de opvattingen van Arnhild Lauveng het thema gastvrijheid, dwang en drang binnen de GGZ aan bod komt en met De Block de vraag wordt opgeworpen of de GGZ ook té gastvrij kan zijn?)

I Werk maken van gastvrijheid

In zijn essay *Over gastvrijheid* wijst Derrida (1998) erop dat het Latijnse woord *hostis* zowel gast als *vijand* betekent. Daarmee vat hij als het ware de problematiek van gastvrijheid samen. Tussen het woord gast en vijand kunnen we heel goed het woord 'vreemde' of 'vreemdeling' zetten (denk maar aan de zegswijze 'Hij is een vreemde gast'). Derrida werpt dan vervolgens de indringende vraag op of wij van de vreemdeling (de vreemde gast) kunnen verlangen dat hij dezelfde taal spreekt en zich gedraagt als de anderen, vóórdat hij verwelkomd kan worden? Is hij dan nog wel een vreemdeling? Is er dan nog wel sprake van het verlenen van gastvrijheid? Gastvrijheid betekent dat ik ook gastvrijheid verleen aan iemand die ik niet ken, die zich niet helemaal laat kennen, iemand die misschien voor een deel vreemd blijft. Elders zegt Derrida: Een gastvrije verhouding tot de ander veronderstelt dat iets anders dan ikzelf voorrang kan hebben.

Het verlenen van gastvrijheid maakt van ons ballingen, meent Derrida. Ballingschap is nodig voor het ontstaan van de ervaring van 'zichzelf als een ander'. Derrida's gevoeligheid voor de problematiek blijkt uit zijn oproep niet te spreken over het *vraagstuk* van de vreemdeling, maar over de vraag van de vreemdeling. Sprekend voor het Internationale Parlement van Schrijvers in 1995 stelt hij dat *gastvrijheid en ethiek* voor hetzelfde staan. Ethiek, ethos betekent letterlijk verblijfplaats of een thuis en thuis is voor de vreemdeling daar waar gastvrijheid heerst.

Derrida is ernaar op zoek hoe vreemdelingen (hij spreekt voor schrijvers die asielzoekende schrijvers asiel willen verlenen) een stevige, duurzame structuur geboden kan worden. Hij stelt voor werk te maken van wat met het geven van gastvrijheid in het geding is.

Bij Derrida is gastvrijheid, het toegang geven aan de vreemdeling of aan andersheid, gekoppeld aan een symbolische ruimte - noem het een tussenruimte of een vrijplaats - waar bemiddeling en grensoverschrijding plaats kan vinden tussen mij en de ander, *zonder dat ik me hoef te verliezen in de ander en zonder dat de ander zich hoeft te assimileren aan mijn identiteit*. Het gaat om een ruimte waar de tegenstelling tussen vreemdheid en eigenheid, tussen gekte en normaliteit overbrugbaar is, zonder dat de spanning verdwijnt. Wat is daarvoor nodig, welke verantwoordelijkheid moet genomen worden? Welke consequenties zijn er voor de normale gang van zaken oftewel welke (tussen)stappen moeten worden genomen om werkelijke gastvrijheid te kunnen realiseren? Daarbij is het belangrijk te beseffen dat de vreemdeling afhankelijk is van gastvrijheid en dat met het verlenen van gastvrijheid de gastheer of -vrouw ook een beetje vreemdeling/banneling zal worden. Gastvrijheid verlenen is een kwetsbare operatie!

Op het congres Rehabilitatie en Herstel (2008) schetste Annette Plooy uit eigen ervaring een ongestuurde verblijfsafdeling met dolende mensen, leegte, vervreemding, verving, op beheersing gericht (geen terugval, geen crises), als het goed gaat wordt er niet naar je omgekeken, weinig uit te wisselen want niemand doet iets wat er werkelijk toe doet, een zin van bestaan die bestaat uit overleven, een cultuur van machteloosheid. Geen uitnodigende oftewel gestuurde relaties met mensen die in je geloven, die hun uiterste best doen om het beste van je mogelijkheden waar te laten worden....

In mijn proefschrift/boek besteed ik voorafgaand aan het exposé over gastvrijheid ruim aandacht aan Lyotards begrip *strijdigheid*, waarmee hij het (vaak) onpresenteerbare, het onbenoembare van het lijden onderstreept en de sprakeloosheid en schaamte waarmee dat gepaard gaat. Juist deze vervreemde positie - het (soms) niet kunnen communiceren wat er aan de hand is, wat pijn doet, wat vernederend is - maakt gastvrijheid tot zo'n dringende aangelegenheid. (Arnhild Lauveng spreekt over *bedroefde taal*, een met schaamte beladen vervorming van wat je nooit, nooit kunt toegeven. Bijvoorbeeld dat je eenzaam bent en graag gezien wilt worden.) Lyotard komt op voor idiomen die ruimte laten voor het onzegbare. Ik heb het 'gestuurde taal' genoemd.

Hoe verleen je gastvrijheid, wat maakt ons tot een gestuurde organisatie, tot gestuurde professionals, tot een gestuurde ondersteunend management? Gastvrijheid vraagt om reflectie, vraagt erom de *status quo* aan een serieus onderzoek te onderwerpen. Wat is er in de gewone gang van zaken dat uitsluiting teweeg brengt, dat ervaren wordt als ongestuurde, moet de normaliteit niet wat geabnormaliseerd, juist om 'de vreemde ander' ruimte te verschaffen, moeten we niet iets buiten het gewone doen voor een buitengewone ander?

Bij dit zelfonderzoek hoort ook de ervaring van het spanningsveld: het risico de gijzelaar van je gasten te worden, het gevaar van een ontaarde gastvrijheid ... De organisatie moet wel overeind blijven. Een begrip dat kan helpen bij dit zelfonderzoek is mijns inziens 'normatieve professionaliteit'.

II Normatieve professionaliteit

Hoe verhoudt zich deze na te streven verheven gestuurde GGZ-instelling, met haar gestuurde professionals tot de in het huidige tijdsgewricht grote dominantie van

markt, tot de regels en protocollen, ciz-indicaties, zorgzwaartepakketten, dbc's en de oneindige registraties.

De introductie van het begrip *normatieve* professionaliteit heeft tot inzet ruimte te scheppen voor de normatieve - de normen en waarden betreffende - dimensie van het professionele handelen (Baart, 1996). Hoewel men in het tijdperk van ontideologisering en verzakelijking het graag anders doet voorkomen, gaat professioneel optreden altijd gepaard met normatieve stellingnamen. Het begrip normatieve professionaliteit richt de aandacht op deze waardegeladenheid van het professionele werk. Er wordt gelukkig vaker op gewezen: de steeds maar toenemende protocollering van het werk in de mensgerichte beroepen, maakt morele oordeelsvorming niet overbodig - ondanks de schijn van het tegendeel.

Wat te doen met betrekking tot deze cliënt, dit familielid of deze vriend is telkens weer een kwestie van interpretatie en dat vraagt om reflectie; de beroepsbeoefenaar moet zich telkens weer afvragen wat dit bijzondere geval, of deze particuliere mens in zijn specifieke situatie van hem vraagt. De ruimte die nodig is voor *de ontmoeting* met de vreemde ander is niet tot een technische aspect van professionaliteit terug te brengen. Een verregerende protocollering van professionaliteit verwaarloost niet alleen 'de persoon' die de cliënt is, maar ook de persoonlijke kant van de professional. Diens eigen bestaansethiek mag evenmin als die van de cliënt verwaarloosd worden. Om zowel de persoon achter de cliënt als achter de professional 'tot bestaan te brengen' zijn competenties van een specifieke aard in het geding - ze liggen o.a. op het terrein van de presentie. Daartoe behoort ook verantwoordelijkheid met betrekking tot de maatschappij als geheel.

Opschorting/deconstructie

Maar een professional die meer is dan een functionaris in dienst van de gegeven protocollen, begeeft zich in een kwetsbare positie. Hij wil recht doen aan zijn cliënt die door het protocol misschien van recht (of gastvrijheid) was uitgesloten, omdat zijn cliënt niet in de regels paste, te 'anders' was, te bijzonder, te buitengewoon. (Victor Kal, 1998).

De professional erkent dat mechanische toepassing van regels niet toereikend is; iets dat voor dit bijzondere geval belangrijk is, wordt door die regels misschien uitgesloten. De professional wordt op zichzelf teruggeworpen. Hem staat geen maatstaf ter beschikking. Een gastvrije instelling kan er niet vanuit gaan dat de vigerende regels voor iedereen gelijkmatig toepasbaar zijn. Het is juist belangrijk om ongelijkheid toe te laten en actief te reflecteren op de ontoereikendheid en pretentieuze afgeslotenheid van gangbare opvattingen en praktijken; deze zichtbaar te maken als zijnde niet houdbaar voor dit bijzondere geval. Een professional in een gastvrije instelling - of hij nu ambulantly of intramuraal werkt - heeft de vrijheid om iets particuliers te doen, iets buiten de orde, misschien soms iets op het eerste gezicht buitenwettigs.

Hij last *een reflexief moment* in, met als doel te onderzoeken of de regels een verandering of aanvulling behoeven. Derrida, associeert precies dit reflexieve moment, deze opschorting met het verlenen van gastvrijheid, met het ontvangen van de ander en het andere zoals die zich voordoen.

Het moet duidelijk zijn dat professionals alleen maar gastvrij kunnen zijn als de instelling hen daarin ondersteunt. Als de instelling een lerende organisatie wil zijn, die niet bang is 'de plaats der moeite' te betreden (Kunneman, 2005), kwetsbaar in zijn gastvrijheid wil zijn, zonder zijn identiteit te verliezen, te doen waarvoor zij is opgericht: mensen te helpen en zorg te verlenen, ook naar derden, familieleden, sleutelfiguren in de maatschappelijke steunsystemen etc. Voor hen allen present te zijn.

Gaat er in de zorg dan zoveel mis? Het is niet voor niets dat ik aan deze normatieve professional ook de nabije professional van Andries Baart, oftewel de presentiebeoefenaar koppel. De normatieve professional, die zich een eigen positie veroorlooft t.o.v. de mensen met wie hij werkt, bezit competenties zoals die in *Een theorie van de presentie* door Andries Baart (2001) naar voren zijn gebracht.

Door ongestuurde zorg bereikt de groep die de zorg het hardst nodig heeft, de helpers vaak niet - vanwege een gemis aan competenties, terwijl juist het ontbreken van die competenties de reden vormt dat men afhankelijk is van die helpers. De trits rationalisering - professionalisering - specialisering verhoudt zich moeizaam tot een persoonlijke inzet ten behoeve van het kwetsbare individu in zijn geheel. De presentietheorie stelt daar tegenover de presente, dat is gestuurde professional, die openstaat, toegankelijk is, aansluit bij wat er is en erkenning en bevestiging geeft, denkt vanuit de ander (perspectiefwisseling), eigen mogelijkheden aanbiedt, met geduld, tijd en trouw (ook Kal, 2001).

III Dwang, drang in relatie tot gastvrijheid - Poëzie zonder pyjama

Misschien kent u het boek van Arnhild Lauveng? *Morgen ben ik een leeuw. Hoe ik mijn schizofrenie overwon*. Het verdient het in elk kerstpakket te worden opgenomen.

Na een schets over haar verschrikkelijke, angstaanjagende gekte gaat het tweede deel van haar boek over 'de systemen'. Ik zoem in op het hoofdstuk *Poëzie zonder pyjama*. Lauveng begint dit hoofdstuk met de indringende woorden:

'Ik wilde eigenlijk niet sterven, maar ik had geen idee hoe ik het leven aan zou kunnen, dus probeerde ik mij van het leven te beroven. Ik wilde niet langer de rol van patiënt spelen, maar ik had nog geen rol als een gezond iemand.' Na een zelfmoordpoging werd ze snel uitgeschreven (ongastvrij strafontslag?), maar daarna deed ze een nieuwe poging en werd ze toch weer opgenomen. Ze vertelt dat ze echt dood wil en probeert verstandig en rationeel te lijken - toerekeningsvatbaar. Maar zegt ze: 'Mijn hart huilde en ik hoopte vurig dat zij mij ervan zouden overtuigen dat ze nog steeds hoop hadden, ook al had ik de mijne verloren. Ik was zo moe dat er alleen nog maar kou om me heen was maar ik hoopte dat zij mij met warmte konden omringen.' Lauveng mocht één dag blijven, maar zou de volgende dag toch weer weg moeten. Daarom liep ze maar meteen weg en probeerde ze zich voor de derde keer van het leven te beroven. Ze werd echter weer 'betrappt' en dit keer werd ze gedwongen opgenomen. Ze vertelt daarover dat ze (hardhandig) werd vastgehouden, maar dat ze zich niet kan herinneren dat er iemand tegen haar *praatte*. Ze was geen mens meer maar het gevaarlijke *monster* dat door acht (!) personen in bedwang gehouden moest worden.

Uiteindelijk was er een psychiater die haar uit deze benarde toestand wilde bevrijden. Hij vroeg haar stil te blijven liggen als ze haar los zouden laten. Dat deed ze niet. Ze vluchtte naar een hoek van de kamer en bleef daar staan. Ze zegt dat ze het oneerlijk vindt, deze 'acht tegen een' en de arts zegt dat hij geen andere oplossing zag om haar in bedwang te houden. Waarop Lauveng zegt: 'Maar u hebt mij niets gevraagd! U had tegen mij kunnen zeggen dat er een kamer klaarstond, dat jullie voor mij gingen zorgen en op mij zouden passen. Ik ben moe, ik wil graag hulp, ook al heb ik er weinig vertrouwen in dat die er is. Had u het niet gewoon kunnen vragen voordat jullie mij vastpakten. Ik kan toch nog steeds praten.' En toen droeg ze een gedicht voor over een man en een fluit - een fluit waar geen toon uitkwam welk schoonmaakmiddel de man ook gebruikte. Tot de wind zachtjes op de fluit blies en hem een jubelende toon deed voortbrengen. 'De wind is mijn vriend maar ik ben bang voor sterke mannen....' De arts had haar uit laten spreken...!

En daarna gebeurde er iets wat nog meer indruk op haar maakte.

Lauveng: 'Hij verontschuldigde zich omdat hij macht had gebruikt zonder eerst met mij te praten en zonder eerst andere mogelijkheden te proberen. Het is de eerste en enige keer dat een arts voor wat dan ook excuses aanbod en ik vond het fantastisch. Ik bevond mij in een ongelooflijk vernederende situatie en ik voelde me heel klein, maar hij was groot genoeg om mij een beetje op te tillen.'

Lauveng is vele keren gedwongen opgenomen. Ze zegt: 'Ik weet hoe het voelt als iemand de controle van je overneemt. Het kan verschrikkelijk eng, vernederend en pijnlijk zijn. En een beetje veilig... Mijn ervaring is dat het verschil tussen 'verschrikkelijk' enerzijds en 'wel oké' en 'een beetje veilig' anderzijds, niets te maken heeft met wat maar met *hoe*.' Lauveng stelt indringend de vraag hoe je dwang en respect, zorgzaamheid en fysieke macht combineert. Haar credo is *samenwerken*. Er van uit blijven gaan dat die ander, hoe anders ook medemens is... 'Ik kon best samenwerken met mensen die dwang hadden gebruikt als ze dat op een fatsoenlijke manier hadden gedaan.' Want - Lauveng zegt dat ook - dwang doet iets met je. Een doordacht gebruik van dwang, dat zorgvuldig is overwogen en waar alle mogelijke consideratie is gebruikt om te proberen samen te werken, te informeren en respect te bewaren, zorgt ervoor dat het gevoel van eigenwaarde wat minder schade oploopt en dat er wat meer hoop en waardigheid overblijft. Lauveng: 'Ik herinner me dat er vijf verpleegkundigen waren, twee politiemensen en een arts die de tijd namen om naar het gedicht over de fluitist te luisteren. Het stelde niet zoveel voor, maar op dat moment was het meer dan voldoende.'

IV Kunnen we ook te gastvrij zijn? Heerlijke gastvrije niches!

Het gevaar is reëel dat we de ggz (op een bepaalde manier) te gastvrij maken, te uitnodigend en de samenleving als gastvrije of gastvrij te maken plek verwaarlozen. Daar zijn cliënten niet mee geholpen. Cliënten klagen over het gebrek aan maatschappelijke oriëntatie bij hun hulpverleners en over het gebrek aan vertrouwen in de helende kracht van deelname aan de samenleving. De psychiatrie zoals we die nu kennen, met haar op medische leest geschoeide diagnostiek, haar academisch geschoolde beoefenaars, haar behandelingstechnieken (psychofarmaca, gedrags- en gesprekstherapieën) en haar instellingen, heeft niet altijd zo bestaan.

Met anderen wijst de filosoof Andreas De Block erop dat de psychiatrie een enorme impact heeft op het leven van nagenoeg alle mensen. Het loutere bestaan van psychiatrische behandeling doet iets met ons mensen. Door de introductie van steeds weer nieuwe ziektebeelden gaan we ons steeds meer verhouden tot die ziektebeelden. De ziektebeelden functioneren als door de psychiaters geconstrueerde niches die 'gevuuld worden' met individuen die hun gedrag in termen van de aangeboden diagnoses interpreteren. Daarbij past geen veroordeling: de niche van een ziekte kan in een bepaalde situatie het beste alternatief zijn dat voorhanden is. Individuen worden ertoe verleid om zich met bepaalde (ziekte)rollen te identificeren zonder dat ze zich ooit realiseren dat een dergelijk identificatieproces aan de gang is. Moeilijke gevoelens worden gepathologiseerd en gemedicaliseerd in een vaak erg subtiele wisselwerking tussen cultuur, arts/psychiater en patiënt - en ook de biologie. Zoals nog eens helder door Ingrid Baart en Marjan Slob is uiteengezet reageren genen ook op contexten en blijft daarom ook in het biomedisch tijdperk de context een voornaam aandachtsgebied.

Andreas De Block werpt de intrigerende vraag op of de psychiatrische niche wel volstaat. Mag men van de samenleving niet meer en andere inspanningen voor de 'zwakken van geest' verwachten? Is de psychiatrische niche niet een zwaktebod, wat veel meer zegt over het tekort aan alternatieven, dan over de aantrekkelijkheid van de psychiatrie met haar stigmatiserende indelingen in normaal en abnormaal, haar hospitalisatie, medicijnen met bijwerkingen etc.

Kunnen we het tekort aan alternatieven dan oplossen? De Block meent dat andere niches een grotere (ook preventieve) waarde hebben. Maar dat vereist wel een verandering van perspectief: in plaats van psychische stoornissen te zien als gebrekkige aanpassingen aan de bestaande niet gebrekkige omgeving, kan men ze ook beschouwen als 'goede' aanpassingen aan een gebrekkige omgeving. Psychische stoornissen worden dan minder gedefinieerd vanuit een tekort, maar meer vanuit de mogelijkheden die ze inhouden. (Een versterking van de herstelbeweging zou ik denken.) Daaruit volgt dat men niet meer eenzijdig koerst op wijziging van het gedrag. Ook wijzigingen aan de omgeving kunnen een helend of preventief effect hebben!

De Block meent dat ten opzichte van vroeger precies de *nichediversiteit* veel beperkter is, waardoor individuele verschillen problematisch worden. Op het eerste gezicht lijkt het met die verschraling van de nichediversiteit wel mee te vallen; als je denkt aan de veelheid aan beroeps- en vrijetijds mogelijkheden lijken er meer mogelijkheden te zijn dan ooit. Maar dat is misleidend. We moeten ook constateren dat we ondanks als deze verscheidenheid in een soort *monocultuur* te zijn beland. Een disproportioneel deel van de bevolking zit vijf dagen per week productief te zijn achter een beeldscherm. Dat is ook waar Rifka Weehuizen op wijst in haar rapport *Mentaal kapitaal* (zie mijn interview met haar in *Deviant*, maart 2007) en op een andere wijze ook Loic Wacquant (2006) in zijn uiterst verontrustende boek *Straf de armen*. De huidige nichediversiteit is slechts schijn - in de woorden van Marcuse: we zijn geen eendimensionale mensen maar we leven wel in een eendimensionale samenleving. De competitie binnen de huidige niches is daardoor steeds zwaarder.

De Blocks evolutionair psychiatrische oplossing ligt voor de hand: creëer een grotere nichediversiteit. Die diversiteit moet de mogelijkheid bieden om bijzondere mensen op een humane manier in te passen in onze samenleving, die dan ook een andere samenleving wordt.

De huidige geëmancipeerde, herstelgerichte en *empowerde* cliëntenbeweging weet wat dat betreft van wanten: de organisatie van talloze cliëntgestuurde projecten vormen even zovele niches waar van de nood een deugd wordt gemaakt. Neem de projecten *Lokale Versterking* waarin groepjes cliënten langs burgemeesters en wethouders, langs WMO-loketten trekken om zichzelf goed in beeld te brengen. Dat kunnen zij het best en daarin functioneren zij als 'normaal'.

V Slot - Stop de wereld ik wil erop

Ik heb een paar taalspelen ingebracht - van differentiedenkens als Derrida en Lyotard, van de ervaringsdeskundige psychologe Lauveng en de filosoof De Block. In mijn boek is meer te vinden, meer theorie en meer praktijk en beter uitgewerkt.

Ik wil eindigen met een 'kwartiermaakcompilatie' aan de hand van Lauveng wat dit pleidooi voor gastvrijheid misschien samenvat. Veel mensen vallen van de wereld, of ze springen er af, omdat ze het niet bij kunnen houden, het niet eens zijn met de gang van zaken; ze worden er soms ook afgeschopt. Lauvengt zegt dan: *Stop de wereld, ik wil erop*.

Ik vind het een probleem om weer op die wereld te komen, terwijl hij gewoon doordraait. Voor veel mensen draaien de pogingen er weer op te springen uit op nieuwe teleurstellingen en kwetsuren. Om weer op die draaiende wereld te springen, had ik helpers nodig: mensen die met mij mee liepen en mij een stukje grond lieten om mijn eigen oplossingen te kweken. Helpers die ruimte en tijd namen, met mij samenwerkten, mijn zwakheden compenseerden en mij bij alles betrokken omdat het mijn leven was. Helpers die mij niet vastpinden op mijn ziekte, maar in mij als mens geïnteresseerd waren.

Helpers die mij mijn verantwoordelijkheid niet ontnamen, maar mij ook niet een te grote verantwoordelijkheid opdrongen! Helpers die hielpen mijn gevoel van eigenwaarde overeind te houden. Helpers bij de sociale dienst en de dienst volkshuisvesting, die als sleutelfiguren fungeerden en mij op de noodzakelijke springplank hielpen om de sprong te kunnen wagen naar de wereld. Mensen die hielpen als de wereld te hard werd en soms een buffer wilden zijn tegen de vernietigende eenzaamheid, als die weer opdook. Helpers ook die maatjes organiseerden (Lauveng noemt het 'assistenten') op plekken die nog niet veilig genoeg waren. Wel, kwartiermakers zijn soms deze helpers, maar ze willen vooral bestaande functionarissen in de samenleving (en binnen de geestelijke gezondheidszorg), en ook medeburgers aanmoedigen en aansporen om die helper te zijn. Opdat mensen met een psychiatrische achtergrond weer hoop kunnen hebben en hun dromen kunnen realiseren, weer op de wereld kunnen springen - maar een beetje een *veranderde* wereld, een gastvrije wereld. Dat mensen met een psychiatrische achtergrond in het werken aan gastvrijheid (kwartiermaken) zelf een sleutelrol kunnen vervullen, bewijst het indrukwekkende boek van Arnhild Lauveng.

PS Ik ben niet terug gekomen op de titel van dit artikel. Ik hoop dat u begrijpt dat 'het huis' hier staat voor zowel de geestelijke gezondheidszorg als de samenleving. De ontmoeting met de ander en 'het andere' vindt niet zomaar plaats. Ze moet 'met zorg' worden voorbereid. Dat is wat ik met deze lezing heb willen zeggen.

Dit artikel is een bewerking van een lezing gehouden voorjaar 2008 voor het management van GGZ-Eindhoven.

Literatuur

- Andries Baart (1996) *Sociale Interventie 3*, Themanummer over normatieve professionaliteit
- Andries Baart (2001) *Een theorie van de presentie*, Lemma
- Andreas De Block (2006) *Wanzin & Natuur. Darwin en de psychiatrie*, reeks Psychiatrie & Filosofie, Boom (zie ook Doortje Kal (2008) Heerlijke nieuwe niches! *Deviant* 57, juni)
- Jacques Derrida (1998) Over gastvrijheid, Boom (essay)
- Doortje Kal (2001, 2002) *Kwartiermaken. Werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond*, Boom
- Doortje Kal (2007) Geestelijke ongezondheid is grote kostenpost. Interview met Rifka Weehuizen over haar rapport Mentaal kapitaal, *Deviant* 52, maart (te downloaden via www.tijdschriftdeviant.nl)
- Victor Kal (1998) Jacques Derrida en de messianiteit, *Nederlands theologisch tijdschrift*, 4, Boekencentrum
- Harry Kunneman (2005) *Voorbij het dikke-ik*, SWP (zie ook bespreking door Doortje Kal in *Deviant* nr 47, december 2005)
- Arnhild Lauveng (2006) *Morgen ben ik een leeuw. Hoe ik mijn schizofrenie overwon*, Archipel
- Annette Plooy (2008) Ontsnapt uit de verblijfsafdeling. Voor je het weet ben je chronisch, *Deviant* 57, juni
- Loïc Wacquant (2006) *Straf de armen. Het nieuwe beleid van de sociale onzekerheid*, EPO

Ga voor meer over de presentiebenadering naar www.presentie.nl en/of naar www.kwartiermaken.nl waar een achttal artikelen van mijn hand over presentie en de ggz zijn te downloaden.